

“Ik raak nooit op zijn films uitgekeken”

Gijs Mulder vertaalt boek over Buñuel

Waar komt die fascinatie voor Buñuel vandaan?

“Ik denk dat die al op mijn tiende is begonnen. Toen zag ik op televisie *Viridiana*, een film van Buñuel uit 1961. Ik snapte er natuurlijk niets van, maar ik zag een wereld die ik niet kende, met bedelaars en andere vreemde figuren. Dat

De hispanist Gijs Mulder is al jarenlang gefascineerd door de Spaans/Mexicaanse filmer Luís Buñuel. In mei verschijnt van zijn hand een vertaling en bewerking van *Buñuel por Buñuel* (1993). Het is dit jaar 25 jaar geleden dat Buñuel overleed. Voor het Filmmuseum te Amsterdam reden voor een retrospectief. Ook het Latin American Film Festival, waar dit jaar Mexico centraal staat, besteedt in Utrecht uitgebreid aandacht aan deze beroemde cineast.

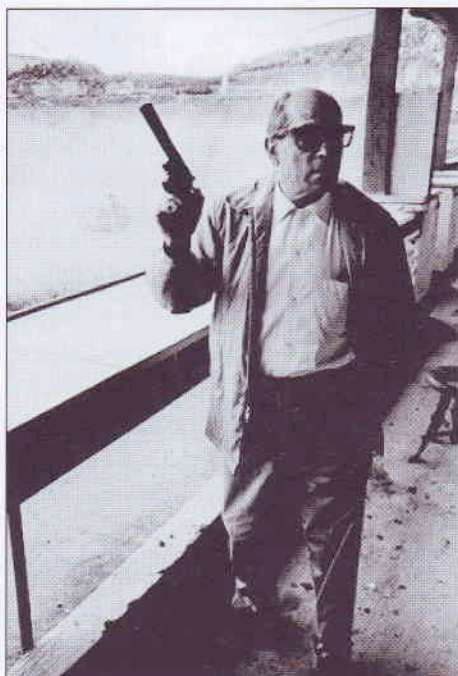
moet zijn blijven hangen en ook mijn latere passie voor Spanje hebben opgewekt. Ik ben Buñuel altijd blijven volgen. Hij toont een eindeloos interessante wereld. Ik raak nooit op zijn films uitgekeken, ze zijn geestig en spannend.”

Bent u filmkundig onderlegd?

“Helemaal niet. Maar door het kijken naar en het praten over de films, weet ik er intussen wel meer van af. Ik zit in een clubje heren met wie ik dat regelmatig doe. Dan drinken we er ‘Buñueloni’ bij, een cocktail waar Buñuel dol op was. Daar raakt de geest open van. En dan praten we over de films, vanuit verschillende invalshoeken. Er is een filmregisseur bij, een hispanist, iemand uit de literaire hoek. Het is helemaal niet pretentief, maar wel inspirerend en leerzaam.”

Wat heeft Buñuel te bieden?

“Je leert er Spanje en ook Mexico beter door kennen. Het mooie is dat Buñuel je als kijker vrij laat in interpretatie. Het is niet zo van symbool A staat voor dat en dat. Je kunt je eigen weg erin zoeken. Ook veel van zijn onbekende films zijn speels en verrassend. Er zit vaart in en humor. Buñuel is met de twintigste eeuw meegegroeid. Hij heeft Dalí en Lorca in Spanje meegemaakt, het opkomende surrealisme in Parijs, de Spaanse burgeroorlog. Daarna heeft hij in armoede in de Verenigde Staten gewoond en tenslotte in Mexico. Al die zaken hebben hem beïnvloed, maar tegelijk is hij zichzelf gebleven.”

Is Buñuel nog aansprekend voor onze tijd en voor de jonge generatie filmkijkers?

“Toen hij nog leefde werden zijn films vooral op Freudiaanse manier uitgelegd. Nu kunnen zijn films op iedereen een andere indruk maken. De opgroeiende generatie staat open voor beelden. Het gaat erom wat beelden bij kijkers teweeg brengen. Je hoeft niet met een intellectueel oog te kijken. Je hebt er evenmin culturele bagage voor nodig. De films zijn verhalen over mensen die een ontwikkeling doormaken. Gewoon je ogen opendoen en de beelden laten komen. Vorig jaar trok een vertoning van *Belle de Jour* (1967) veel jonge mensen. Ik denk dat de wereld van Buñuel nog steeds waarde heeft, door de grote rijkdom en ongedateerdheid.”

Er zijn al meer boeken over Buñuel verschenen.

*Wat is er bijzonder aan *Buñuel por Buñuel*?*

“In ons herenclubje kwamen we steeds op dit boek terug. Terwijl ik zo’n beetje alles over Buñuel heb. Het bijzondere is dat hij hier uitvoerig over zijn films praat. In de biografie *Mijn laatste snik* is dat lang niet zo prominent. De twee Mexicaanse interviewers zagen hem echt door over zijn films. Je ziet dat in hun vragen het marxistisch gedachtegoed doorsijpelt, terwijl Buñuel op een tijdloze manier antwoordt. Hij heeft het niet over marxisme, maar over passie, obsessies. Hij heeft het zelfs over terroristen en over milieuvervuiling. Dat was zijn grote angst, dat de wereld aan vervuiling ten onder zou gaan.”

U heeft zich niet beperkt tot een vertaling, maar er van alles aan toegevoegd. Wat is uw bedoeling daarmee?

“De interviews zijn gehouden in de jaren zeventig. Toen waren er nog geen dvd’s. Ze praten uit hun herinnering, waardoor er fouten zijn ingeslopen. Ik wil geen betweter zijn, maar hier en daar heb ik die fouten eruit gehaald. Het boek is een kennismaking met de films van Buñuel, daarom heb ik vooraf steeds een korte synopsis geschreven en geef ik een toelichting op personen en situaties. Ook de opbouw van de hoofdstukken heb ik veranderd en ik heb in een epiloog mijn interview met de zoon van Luís Buñuel toegevoegd.”

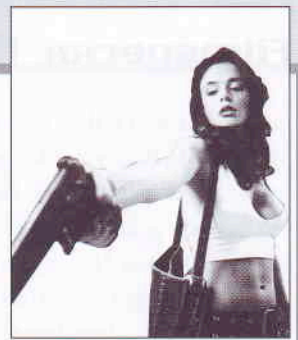
Wat ik vooral wilde, was een visueel boek maken. In alle publicaties mis je plaatjes. In dit boek heb ik bij alle films beeld gezocht: foto's die tijdens de opnames zijn genomen of stills uit de film. Dat is een heidens karwei geweest."

Is Buñuel nu een Spanjaard of een Mexicaan?
"Niemand kan zich Buñuel toeëigenen. Al proberen landen dat wel. Buñuel hoort in geen enkele stroming thuis, hij heeft een eigen manier van filmen, een eenling is hij. Ook al is hij verweven met Spanje, zijn universum past ook in Frankrijk en Mexico."

Buñuel over Buñuel. Auteurs: Tomás Pérez Turrent en José de la Colina, Vertaling en bewerking: Gijs Mulder. Uitgever: Menken Kasander & Wigman Uitgevers. Ontwerp: Friedli van der Hoeven. ISBN 9789074622622 NUR 672

Op 8 mei vindt de presentatie plaats in het Filmmuseum te Amsterdam, waarbij de zoon van Buñuel aanwezig zal zijn.

Meer Buñuel

Het Latin American Film Festival (7 tot 14 mei) vertoont in een speciaal Buñuel-programma tien van zijn films. Tijdens de talkshow op 11 mei, georganiseerd door het LAFF en *LA Chispa*, zal de zoon van Buñuel, Juan Luis Buñuel, te gast zijn. Het Instituto Cervantes te Utrecht presenteert een expositie van Buñuel-filmfiches uit de collectie van het Filmmuseum. Info: www.laff.nl; <http://utrecht.cervantes.es>

Filmspecial | Voorpublicatie

Voorpublicatie uit: *Buñuel por Buñuel*

Gijs Mulder vertaalde en bewerkte de interviewbundel van Tomas Perez Turrent (TPT) en José de la Colina (JdIC) uit 1993.

LOS OLVIDADOS ('De vergetenen', 1950) begint met de aankondiging dat wat volgt gebaseerd is op waargebeurde feiten en dat de personages authentiek zijn. El Jaibo (Roberto Cobo) is de leider van een groep criminele jongens in een sloppenwijk in Mexico-stad. Hij is uit het tuchthuis ontsnapt. Op zijn initiatief proberen ze de oude blinde straatmuzikant Don Carmelo (Miguel Inclán) te beroven maar die gaat hen te lijf met een stok waar spijkers in zitten. Op een afgelegen plek bekogelen ze de oude man even later met stenen. Een van de andere jongens, Pedro (Alfonso Mejía), krijgt thuis geen eten. Hij wordt liefdeloos behandeld door zijn moeder omdat hij, zo blijkt later, is verwekt bij een verkrachting.

We maken ook kennis met Ojitos ('Oogjes', zo genoemd door Don Carmelo die hij helpt oversteken en voor wie hij klusjes gaat doen), een indiaans jongetje van buiten de stad dat door zijn ouders alleen is achtergelaten, en Julián, die zijn vader uit de kroeg moet opvissen. Pedro zorgt dat Ojitos onderdak krijgt bij Meche, de zus van een van de jongens. El Jaibo slaat in aanwezigheid van Pedro Julián dood, die hem naar zijn zegen had verraden. Vanaf dat moment is Pedro's lot verbonden met dat van El Jaibo. Een volgend wreed moment is de aanval door de jongens op een invalide man zonder benen die ze uit zijn karretje gooien.

Pedro slaapt thuis en in een droomscène verschijnen een kip (een dier dat al herhaaldelijk in de film is opgedoken), Julián (die bebloed onder zijn bed ligt), zijn moeder (die hem een lap vlees komt brengen) en El Jaibo (die dat van hem afpakt). Om de liefde van zijn moeder te winnen gaat Pedro in een smederij werken, maar El Jaibo komt hem daar opzoeken en steelt een mes. Pedro krijgt de schuld en wordt met goedvinden van zijn moeder naar een heropvoedingsgesticht gestuurd. Ondertussen is El Jaibo, zelf een wees, ook bij Pedro's moeder op bezoek gegaan en in een volgende scène verleidt hij haar. De directeur van het tuchthuis probeert het vertrouwen van Pedro te winnen door hem met een biljet van vijftig peso sigaretten te laten kopen. Op straat loopt hij El Jaibo tegen het lijf die hem het geld afpakt; in het daarop volgende gevecht roept Pedro ten overstaan van de aanwezigen dat El Jaibo de moordenaar van Julián is. Aan het eind van de film neemt El Jaibo wraak en brengt Pedro in de stal bij Meche om het leven. Op zijn vlucht wordt El Jaibo door de politie doodgeschoten. De blinde Don Carmelo, die vlak daarvoor heeft geprobeerd Meche te misbruiken, is getuige. Hij balt zijn vuist en zegt: 'Eentje minder! Zo zullen ze allemaal aan hun eind komen. Hopelijk worden ze allemaal afgemaakt voordat ze geboren worden!' Meche en haar grootvader gooien het lijk van Pedro op een vuilnisbelt.

LOS OLVIDADOS kon bij de première in México op weinig waardering rekenen. Pas na goede kritieken in Frankrijk en de prijs voor de beste regie in Cannes kreeg de film succes. LOS OLVIDADOS staat sinds 2003 op de werelderfgoedlijst voor documenten van de UNESCO en wordt beschouwd als een sleutelfilm in Buñuels oeuvre waarin de drie sporen die hij tot dan toe volgde samenkomen: de avantgarde van zijn eerste twee surrealistische films, het engagement van *Las Hurdes* en het melodrama van de periode bij Filmófono en zijn eerste twee Mexicaanse films.

JdIC: *Eindelijk komen we dan bij LOS OLVIDADOS, de 'comeback' van de cineast Buñuel.*

LB: Eigenlijk zou ik eerst een heel andere film gaan maken. Met Juan Larrea had ik een scenario geschreven voor een commerciële film, ¡MI HUERFANITO, JEFE!, over een jonge lootjesverkoper. Zoals je weet wordt in Mexico het laatste, nog niet verkochte lot van de loterij huerfanito, 'weesje', genoemd. Die wordt aan de man gebracht met de kreet: 'Baas, wilt u mijn kleine weesje meenemen?'. Larrea vond dat grappig en het leek hem een goede titel. Waar het precies over ging weet ik niet meer. Ik legde het aan Dancigers voor. Hij was me goedgezind vanwege het succes van *El gran calavera*. Zijn reactie was: 'Het is niet slecht maar het heeft iets van een feuilletonnetje. Laten we iets serieuzers

gaan maken. Een verhaal over arme kinderen in Mexico-stad.' Ik ging aan het werk met Luis Alcoriza, maar die zat in die tijd vast aan een ander contract en toen ben ik verder gaan schrijven met Larrea en Max Aub. Nou ja, 'schrijven', dat moet ik eigenlijk niet zeggen want ik ben totaal geen schrijver. Ik vertel mijn ideeën liever aan iemand anders die ze daarna voor me opschrijft. De dialogen zijn door Pedro de Urdimalas omgezet in het Mexicaans van de 'onderklasse', heel trefzeker trouwens. Ik weet niet hoe dat is gegaan, maar behalve Alcoriza stond geen van hen op de aftiteling.

TPT: Heeft u zich voor *LOS OLVIDADOS* gedocumenteerd?

LB: Ik ben de achterbuurten van Mexico-stad ingegaan, eerst samen met Alcoriza en later met Edward Fitzgerald, de decorontwerper. Bijna zes maanden ben ik bezig geweest om die wijken te leren kennen. 's Ochtends vroeg nam ik de bus en dan dwaalde ik door zo'n buurt. Ik observeerde opvallende figuren, maakte vrienden, kwam ook bij mensen thuis... Ik herinner me dat ik wel eens een praatje maakte met een meisje dat kinderverlamming had. Ik kwam in Nonoalco, rond het Plaza de Romita, een krottenwijk in Tacubaya... Plekken die ook in de film voorkomen en waarvan sommige niet eens meer bestaan.

TPT: Was het de bedoeling dat de film over de heropvoeding van jongeren zou gaan?

LB: Nee. Wat me interesseerde waren personages en verhalen. Met een psychiater, María Lourdes Rico, heb ik me verdiept in zaken die voor de jeugdrechtbank kwamen. Ik heb de dossiers van een grote aantal gevallen kunnen lezen, fascinerend was dat. Ik maakte ook gebruik van berichten uit de krant. Zo las ik eens dat op een vuilnisbelt het lichaam van een jongen van rond de twaalf jaar was gevonden. Dit bracht me op het idee voor het slot van de film.

JdlC: De film zou eerst *LA MANZANA PODRIDA* ('De rotte appel') gaan heten...

LB: Dat herinner ik me niet meer.

JdlC: In de krant stond een oproep: er werden jongens gevraagd van 12 tot 18 jaar om mee te spelen in een film. Je moest de lagere school hebben afgemaakt en een foto meenemen. Ik had me opgegeven en werd toen uitgenodigd op het kantoor van Ultramar Films aan de Paseo de la Reforma, vlakbij het Chapultepec-park, boven Cine Chapultepec.

LB: Klopt. We stelden de eis dat je de lagere school moest hebben afgemaakt omdat zich anders 3.000 jongens zouden aanmelden in plaats van de 300 die we konden beoordelen. Uiteindelijk kozen we zo'n twaalf jongens, waaronder jou voor de rol van Pedrito. Maar de producenten vonden dat je er niet Mexicaans genoeg uitzag en toen werd het Alfonso Mejía. Blijkbaar hebben we een acteerrière in de kiem gesmoord...

JdlC: Dat is maar goed ook, want daar ging het mij niet om. Bovendien zou ik een beroerde acteur zijn geweest. Ik had wat filmboeken gelezen en wist dat u de maker van beroemde films was. Ik wilde u aan het werk zien. Twee keer ben ik heel vroeg opgestaan voor proefopnames in de Tepeyacstudio's. Ik maakte kennis met de meeste kinderen die werden aangenomen. Roberto Cobo, in de film *El Jaibo*, was eigenlijk een revuedanser; de jongen die *El Ojitos* speelde was echt een boerenjongen, en Alma Delia Fuentes, in de film een meid uit een achterbuurt, was een heel tenger, blond meisje.

LB: Ja, Roberto Cobo was lid van een dansgezelschap, hij was een dancing boy zoals dat geloof ik werd genoemd. Toen hij reageerde op die oproep had hij geen naam als acteur, en behalve *LOS OLVIDADOS* en later een kleine rol in *Subida al cielo* heeft hij weinig filmwerk gedaan. Alma Delia Fuentes was inderdaad tenger en blond, maar zo'n meisje kun je toch best in een sloppenwijk tegenkomen? De boerenjongen was ongeveer op dezelfde manier in de stad beland als in de film, hij was een natuurtaent dat nooit toneel had gehad. In de film deden ook jongens van het heropvoedingsgesticht mee en een paar die al bijrollen hadden gespeeld. Voor de moeder van Pedro koos ik Stella Inda en voor de blinde man Miguel Inclán.

TPT: De blinde is trouwens een personage dat veel kritiek heeft gekregen omdat het 'on-Mexicaans' zou zijn.

LB: Er is wel eens opgemerkt dat hij meer weg heeft van een blinde uit de Spaanse schelmenroman, bijvoorbeeld die uit *Lazarillo de Tormes*. Dat zou kunnen. Inderdaad is hij een vrekke, gewiekste en kwaadaardige blinde, maar hij heeft ook eigen kenmerken: hij is een straatmuzikant, een soort van kwakzalver, een aanbidder van Don Porfirio en hij houdt ook nog van kleine meisjes.

TPT: De blinde past misschien in de traditie van Spaanse schelmenromans, maar Miguel Inclán, een groot acteur die is gespecialiseerd in schurken, speelt hem heel realistisch en 'krachtig' en maakt hem juist Mexicaans...

JdlC: Het lijkt trouwens wel of u er plezier in hebt als de blinde

met stenen wordt bekogeld...

LB: Plezier? Nee, hoor.

JdlC: ... Nou, maar vlak voordat de blinde die stenen over zich heen krijgt, hoor je lichtvoetige, min of meer ironische muziek. En als hij op de grond ligt en om genade smeekt is er een haan of een kip die hem spottend lijkt aan te kijken en dan klinkt er opnieuw muziek, een soort... kipachtige schaterlach.

LB: Ja, de muziek was een beetje een menuet: sierlijk en vriendelijk, met aan het eind een soort scherts. Nu zou ik geen muziek meer gebruiken in deze film, in mijn laatste films doe ik dat ook niet meer. Sommige commentatoren vonden de muziek in *Viridiana* zo geslaagd, maar die kwam gewoon uit de hoorn van de grammofoon die in verschillende scènes te zien is. In de tijd dat ik *LOS OLVIDADOS* maakte, moest er in alle Mexicaanse films muziek zitten, al was het maar omdat de vakbond dat eiste. De muziek was geschreven door Gustavo Pittaluga, maar omdat die niet bij de vakbond was aangesloten en ook niet de Mexicaanse nationaliteit had, zette Rodolfo Halffter zijn naam eronder. Die werd daardoor bijna uit de bond gezet.

JdlC: Ik vind dat muzikale sarcasme ten aanzien van de blinde juist wel sterk. De conventies schrijven hier een 'meelevende' muziek voor. Maar de blinde in *LOS OLVIDADOS* is een echte schoft.

LB: Ja, vanaf het begin is hij tegen de jongens. Hij heeft reactionaire ideeën, als het aan hem ligt zou hij het probleem van de criminele jongeren oplossen door ze allemaal neer te schieten. In de scène bij de tortillakraam zegt hij iets als 'In wat voor tijd leven we! Toen generaal Don Porfirio het nog voor het zeggen had werd je al afgemaakt als je alleen maar een broodje had gestolen!'. Wat betreft het gebruik van muziek in films: het wordt al gauw een trucje en bovendien kun je er de mist mee in gaan. Ik maak er liever geen gebruik van.

JdlC: Nu we het toch over kippen en hanen hebben, waarom zit *LOS OLVIDADOS* daar zo vol mee?

LB: Ik weet het niet. Maar er is een realistische verklaring: Pedrito houdt thuis kippen. En later reageert hij zich af op de kippen in het heropvoedingsgesticht, de boerderijschool.

JdlC: En wat voor gevoelens roepen kippen en hanen bij u op?

LB: Nu vind ik ze wel sympathiek, maar vroeger had ik er een aversie tegen. Of het nou een arend, een mus of een kip was, ik ervoer vogels als

iets bedreigends. Waarom? Ik weet het niet. Het is iets irrationeels wat misschien met mijn kindertijd te maken heeft. Maar nachtvogels, vooral uilen, vond ik juist fascinerend.

JdIC: *Wat u daar zegt is opmerkelijk, want aan het eind zie je het dode lichaam van Pedro en dan loopt er een kip over zijn buik, alsof het dierlijke uiteindelijk machtiger is dan het menselijke.*

LB: Daar ligt het voor de hand omdat de jongen doodgaat op een plek waar dieren worden gehouden.

JdIC: *En in Pedro's droom dan? Met die vertraagd rondfladderende kip?*

LB: Maar in de droom zit nog veel meer: zijn moeder komt erin voor, El Jaibo, de jongen die door El Jaibo is vermoord, een stuk vlees, bliksemflitsen... Trouwens, ik had graag gewild dat het stuk vlees dat Pedro's moeder hem voorhoudt door de bliksem werd getroffen en dat het in die kamer regende, maar dat kregen we niet voor elkaar, daar hadden we de technische middelen niet voor. Ik vond het fijn om slow motion te gebruiken. Ook de scène met de hond die over straat rent als El Jaibo doodgaat is vertraagd opgenomen. Ik heb altijd erg van slow motion gehouden omdat het zelfs de triviaalste handeling een onverwachte dimensie geeft, je ziet details die je op normale snelheid niet opvallen.

TPT: *Maar later bent u er minder gebruik van gaan maken. Voor zover ik weet, zit in uw laatste films geen slow motion.*

LB: Ik gebruik het nu niet meer omdat het een maniertje is geworden waarmee op van alles en nog wat de aandacht wordt gevestigd.

JdIC: *In Pedro's droom gaat zijn moeder, Stella Inda, op haar bed staan. Ze houdt haar nachtjapon*

een beetje omhoog, springt uit bed en gaat op Pedro af. Haar pon en haar haren wapperen om haar heen en het is net alsof ze danst. Echt een heel mooi beeld.

LB: Het is niet mijn streven om mooie beelden te maken. Als dit mooi is... soit.

JdIC: *Het beeld suggereert bijna een verschijning van de Maagd.*

TPT (Lacht): *Van de Maagd van Guadalupe natuurlijk!*

LB: Dat is uiteraard nooit mijn bedoeling geweest. Als kind, bij de jezuïeten, vond ik het beeld van de Maagd betoverend en later heb ik haar ook laten verschijnen, in *LA VOIE LACTÉE* bijvoorbeeld. Maar niet in *LOS OLVIDADOS*. Niet bewust, tenminste.

Jonge onderzoekers onderweg

De minister

"De minister staat erop je te ontmoeten. Kom maar mee". Señor Vargas, de persoonlijke assistent van de minister van interne veiligheid van Ecuador, gaat me voor. Ik ben op het secretariaat voor de veiligheid van de burger, dat zich bevindt in het ministeriegebouw in Quito, de hoofdstad van het land. Ik hoop hier informatie te verzamelen voor mijn afstudeeronderzoek over stedelijk geweld.

Terwijl een vriendelijke medewerker van het secretariaat op zoek is naar onderzoeksrapporten, sla ik met Vargas een hoek om. We lopen langs een viertal beveiligingsbeambten en vervolgens kom ik terecht in een grote donkere kamer. De muren zijn versierd met houtsnijwerk en in een hoek zie ik twee grote vlaggen. Drie enorme leren banken staan in een kring rond een groot bureau. En achter dat bureau zit de minister: een kleine oude man die voortdurend een rinkelende telefoonhoorn krijgt aangereikt. Ik krijg koffie en mag plaats nemen op een bank. Tien minuten later spreekt de minister me aan: "Zo. Vertel eens wat over jezelf. En hoe kan ik je helpen?" Het klinkt allemaal heel vriendelijk, maar het komt toch een beetje vreemd op me over. Ik ben hier immers gekomen om de minister te spreken, maar alleen om wat documentatie te verzamelen. Omdat ik geen

kans zie om fatsoenlijk weg te gaan, besluit ik het spelletje maar mee te spelen. Net als ik wil vertellen dat ik bezig ben met een onderzoek, wordt de minister weggeroepen voor een vergadering. Hij is overduidelijk nog niet klaar met me, want hij vraagt me mee te komen. En daar zit ik dan, terwijl ik aan de tien mannen die binnenkomen wordt voorgesteld als de koningin van Nederland. Wanneer ze een half uur later weer zijn vertrokken, komt de minister terzake. "Ga je vanavond mee naar het Hilton? Ik woon in Guayaquil. Ik zou eigenlijk terugvliegen naar huis, maar voor jou maak ik een uitzondering. Ik wil vanavond niet alleen zijn". Nadat ik hem vertel dat ik die avond toch echt mijn interviews moet uittypen, wordt het stil. Dan neemt de assistent van de oude man het over. Terwijl we teruglopen naar de bushalte, zegt hij: "Hoe kan je dit aanbod nou weigeren? We hebben het niet over zomaar iemand, het is de minister!" Een teleurgestelde Vargas blijft achter, als ik in de bus stap naar mijn appartementje. Ik moet erg lachen om dit vreemde voorval en ben blij dat ik deze man nooit meer hoeft te zien. Drie maanden later brengt een krantenkop me opnieuw aan het lachen: "Minister van interne veiligheid is afgezet".

Anouk van Leeuwen